

5) **Zbigniew Zimny: „Moje wspomnienia”**. To historia kresowej rodziny z lat 1933-1948, z wszystkimi tego komplikacjami dziejowymi: na fotografiach przedwojennych widzimy spokojne, codzienne życie na wsi i w Równem na Wołyniu, potem zdjęcia (rzadko spotykane) z bolszewickiej deportacji na Syberię i dokumenty z ewakuacji do Polski.

Kolejną część omawianej publikacji stanowią prezentacje materiałów osób wyróżnionych, a zamyka ją spis alfabetyczny twórców archiwów rodzinnych i autorów opisów zgłoszonych na konkurs.

Książka jest starannie wydana, dużym plusem jest jej udostępnienie w wersji pdf *online* (szkoda jednak, że nie dokonano konwersji na wygodny format na czytnik e-book). Publikacja pokazuje bardzo ciekawe zasoby przechowywane w rękach prywatnych, będące istotnym uzupełnieniem zbiorów gromadzonych przez instytucje państwa. Powinna stanowić zachętę do gromadzenia i opracowywania rodzinnych archiwów, a także do dzielenia się nimi z innymi.

Hanna Staszewska (Poznań)

Zatrzymać przeszłość, dogonić przyszłość. Pamiętnik VI Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich, pod red. W. Chorążyczewskiego, K. Strykowski, Warszawa 2013.

Zatrzymać przeszłość, dogonić przyszłość to motto przewodnie VI Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich, wydarzenia, podczas którego poruszano najbardziej aktualne zagadnienia polskiej archiwistyki, a prezentowana publikacja jest ich odzwierciedleniem.

Jak podają redaktorzy, we wprowadzeniu do *Pamiętnika*, niestety, nie udało się zebrać i opublikować wszystkich wygłoszonych referatów. Z dziewiętnastu paneli dyskusyjnych, jakie odbyły się podczas VI Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich we Wrocławiu, opublikowano teksty wygłoszone podczas jedenastu z nich, natomiast tematów poruszanych podczas ośmiu paneli nie znajdziemy na łamach niniejszej publikacji. Mimo tych braków, na omawianą publikację składa się 57 artykułów, z których wylania się różnorodność zagadnień poruszanych podczas Zjazdu. Autorami tekstów są zarówno archiwiści pracujący w archiwach państwowych, jak i w archiwach zakładowych, a ponadto pracownicy naukowi uniwersytetów oraz innych instytucji kultury i nauki. Dzięki temu obraz archiwów i archiwistyki został przedstawiony z wielu różnych perspektyw, co skutkuje pełniejszym jego zrozumieniem.

Nie sposób tutaj omówić każdego z opublikowanych tekstów, ale po zapoznaniu się z *Pamiętnikiem* nietrudno zauważyć, iż poszczególne referaty wygłaszane na oddzielnych panelach śmiało mogą korespondować ze sobą i uzupełniać się nawzajem. W wielu z nich poruszone zostały podstawowe zagadnienia związane z problemami i perspektywami rozwoju współczesnej archiwistyki.

Omawiane wydawnictwo otwiera artykuł Władysława Stępnika, Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych (*Czy wiemy, czym jest instytucja narodowego zasobu archiwalnego?*), w którym autor zastanawia się nad funkcjonowaniem pojęcia narodowego zasobu archiwalnego we współczesnym świecie. Artykuł ten niejako inicjuje dyskusję o przyszłości polskiej archiwistyki. Autor wskazuje, iż przemiany w Polsce po roku 1989 miały i nadal mają wpływ na archiwa i ich działalność. Zaznacza również, że jeżeli archiwa nadal chcą wypełniać obowiązek zabezpieczania źródeł, powinny rozwinąć współpracę ze zdobywającymi coraz większy wpływ na kształtowanie życia publicznego w kraju instytucjami wytwarzającymi dokumentację wchodzącą w skład niepaństwowego zasobu archiwalnego. Relacja pomiędzy tymi instytucjami powinna być zabezpieczona również poprzez odpowiednie artykuły w projektowanej ustawie archiwalnej.

W ramach panelu *Archiwa w czasach popkultury* w swoich rozważaniach na temat narodowego zasobu archiwalnego jeszcze dalej poszedł Rafał Borychowski (*Archiwalne dziedzictwo narodowe, a narodowy zasób archiwalny*), który wręcz postuluje powstanie nowego terminu – archiwalne dziedzictwo narodowe. Argumentując, iż w czasach powszechnej globalizacji ogromna część dokumentacji znacząca dla historii państwa i narodu polskiego nie mieści się już dziś w ramach pojęcia narodowego zasobu archiwalnego ugruntowanego w obowiązującej ustawie archiwalnej.

Na łamach niniejszej publikacji czytelnik znajdzie również praktyczne rozwinięcie tematu rozpoczętego przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych, dotyczącego potrzeby współpracy z instytucjami wytwarzającymi dokumentację wchodzącą w skład niepaństwowego zasobu archiwalnego. Na forum panelu *Dokumentacja partii politycznych III Rzeczypospolitej* omawiano problemy związane z archiwizacją dokumentacji świadczącej o działalności partii politycznych. Tadeusz Krawczak w swojej artykule (*Dokumentacja partii politycznych w Zasobie Archiwów Państwowych ze szczególnym uwzględnieniem Archiwum Akt Nowych*) szczegółowo opisał metody i trudności, jakie napotyka archiwista w procesie pozyskiwania materiałów archiwalnych partii politycznych i stowarzyszeń. W ramach tego samego panelu Władysław Horst (*Archiwa polskich partii politycznych w 2012 roku*) zaprezentował ankietę przeprowadzoną wśród aktualnie działających partii politycznych, dotyczącą prowadzenia archiwów partyjnych. Z wnioskami, które niestety nie są optymistyczne, można zapoznać się czytelnik omawianej publikacji. Wyżej wymienieni autorzy w swoich artykułach postulują potrzebę

nowelizacji odpowiednich ustaw, które precyzowałyby zasady i tryb zabezpieczania dokumentacji partii i stowarzyszeń.

Przyszłości archiwów poświęcony został osobny panel *Wokół przyszłości archiwów i archiwistyki*, podczas którego poruszano tematy dotyczące obecnej pozycji archiwów i kierunku, w jakim powinny się rozwijać. Dla lepszego zobrazowania tematyki panelu przytoczę przykład referatu Adama Grzegorza Dąbrowskiego *Współczesne archiwum państwowe – urząd czy placówka naukowo-badawcza? Garść refleksji pracownika Archiwum Akt Nowych*, w którym podjęto próbę odpowiedzi na pytanie – z pewnością nurtujące wielu archiwistów, wobec szeregu coraz szerzej pojawiających się nowych obowiązków zawodowych.

Od strażnika pamięci do archiwisty XXI wieku – to tytuł kolejnego z paneli, podczas którego poruszona została kwestia przyszłości archiwów, a dokładniej kształcenia archiwistów, czyli ludzi odpowiedzialnych w przyszłości za funkcjonowanie archiwów. Na łamach niniejszej publikacji znajdziemy omówienie programów kształcenia i ich ewolucję od lat dziewięćdziesiątych (Wiesława Kwiatkowska, *Jak kształcić archiwistów? Programy nauczania na polskich uniwersytetach w ostatniej dekadzie*). Zaprezentowane zostały wyniki dwóch ankiet przeprowadzonych wśród studentów archiwistyki na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, oceniające obowiązujący tam program nauczania (Mateusz Zmudziński, *Studenci UMK w Toruniu o unikatowym kierunku archiwistyka i zarządzanie dokumentacją. Studia licencjackie* oraz Agnieszka Zasada, *Studenci UMK w Toruniu o unikatowym kierunku archiwistyka i zarządzanie dokumentacją. Studia II stopnia*). Poruszona została również kwestia lepszego dopasowania programów kształcenia do zmian zachodzących we współczesnej archiwistyce, takich jak informatyzacja, zmiany w prawodawstwie, nowe formy udostępniania (Anna Sobczak, *Nowe obszary badań i kształcenia archiwistycznego*). Temat został przedstawiony również z perspektywy potencjalnego pracodawcy (Mariusz Sałasiński, *Absolwent archiwistyki a nowoczesne archiwum outsourcingowe* oraz Tomasz Matuszak, *Oczekiwania i potrzeby archiwów państwowych a kwalifikacje absolwentów studiów archiwistycznych*). Wskazywano, że absolwenci archiwistyki są z reguły dobrze przygotowani teoretycznie, gorzej praktycznie, ale przede wszystkim zwracano uwagę na słabe umiejętności komunikacyjne potencjalnych pracowników.

Podczas Zjazdu Archiwistów poruszono także temat jednego z podstawowych zadań, jakie wypełniać mają archiwa. Temat udostępniania przejął się w czasie różnych dyskusji. Pojawił się m.in. w ramach panelu *Wokół przyszłości archiwów i archiwistyki*, podczas którego zaprezentowany został Wiki Archives Project (Roland Kiper, *Wiki Archives Project – wiedza dla wszystkich!*). Jego celem, jak sam autor określa, ma być: udostępnianie wiedzy archiwalnej dla wszystkich – studentów, praktykantów, archiwistów, oraz stworzenie „mostu” między francuskimi i polskimi „kulturami archiwów”.

Natomiast w ramach panelu *Stan i perspektywy polskiego prawa archiwalnego* temat udostępniania omówił Marek Konstankiewicz (*Problemy prawne dostępu do archiwaliów, stan prawny na 1 stycznia 2013 roku*). W publikowanym tekście czytamy, iż podstawowym aktem prawnym regulującym działalność archiwów jest ustawa z roku 1983 o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, jednak – jak wskazuje autor – nie jest to jedyny normatyw prawny, który warunkuje działalność archiwów w dziedzinie udostępniania. Mnogość aktów prawnych mających wpływ na tę działalność (m.in. prawo obywatela do dostępu do informacji publicznej, ustawa o ochronie danych osobowych, ustawa o prawie autorskim) sprawia, że podstawowa działalność archiwów ulega komplikacji. Autor referatu postuluje harmonizację prawa archiwalnego z innymi przepisami mającymi wpływ na wypełnianie statutowych obowiązków archiwów.

Jeszcze inaczej podjęto temat w ramach panelu *Stare archiwa nowe wyzwania*, podczas którego Hubert Wajs (*Udostępnianie w formie tradycyjnej i nowoczesnej*) przedstawił zmiany następujące w dziedzinie metod udostępniania, próbujące nadążyć i sprostać oczekiwaniom użytkownika.

W ramach panelu *Wartościowanie dokumentacji* omawiano przede wszystkim zadania, jakimi zajmuje się nadzór archiwalny i pracownicy archiwów zakładowych, ale poruszane tematy pośrednio nawiązywały również do tematu udostępniania. Zagadnienie to zaprezentowane zostało z trzech różnych perspektyw. Pierwsza z nich to perspektywa pracownika nadzoru archiwalnego, którego obowiązują określone przez metodykę archiwalną kryteria wartościowania. W zmieniającym się świecie, wraz z coraz szerszym otwieraniem się archiwów na nowych użytkowników, pojawiają się również nowe potrzeby, nowe obszary badań, co – jak pisze Sergiusz Czarnota (*Perspektywa archiwisty z nadzoru archiwalnego*) – spowodowało pojawienie się nowego kryterium: kryterium zainteresowania użytkownika. W kolejnym referacie przedstawiona została perspektywa archiwisty zakładowego. Jarosław Orszulak (*Perspektywa archiwisty zakładowego – historyka*) w swoich rozważaniach podejmuje problem trudności z przewidzeniem, co w przyszłości będzie interesującym materiałem archiwalnym, a także postuluje pozostawienie w systemie EZD całości dokumentacji. Zagadnienie wartościowania przedstawiono również z perspektywy użytkownika, który najchętniej oczekiwałby pozostawienia całości dokumentacji w nienaruszonym stanie, a Iwona Fischer w swoim artykule (*Perspektywa użytkownika archiwum oczami archiwisty państwowego*) konfrontuje je z realiami archiwów państwowych.

Kolejnym tematem, rozpalającym emocje podczas dyskusji archiwistów, jest komputeryzacja i digitalizacja, problematyka, która również znalazła się wśród zagadnień poruszanych podczas Zjazdu Archiwistów. O pozycji archiwów i kierunku, w jakim powinny się rozwijać, uwzględniając przy tym komputeryzację i digitalizację, mówią dwa referaty wygłoszone w ramach panelu *Wokół przyszłości archiwów i archiwistyki* (Elżbieta Galik, *Nowoczesność,*

ale jaka? Polskie archiwa państwowe na progu XXI wieku oraz Anna Żeglińska, *Komputeryzacja i digitalizacja w archiwach*). Oba referaty nie negują potrzeby rozwoju informatyzacji w archiwach, ale jednocześnie podkreślają potrzebę zachowania naukowych standardów opracowania materiałów archiwalnych. Natomiast w referacie wygłoszonym podczas panelu *Tradycja wobec wyzwania przyszłości* przedstawione i omówione zostały wyniki ankiety dotyczącej digitalizacji, przeprowadzonej w archiwach różnych instytucji nauki i kultury (Monika Marcinkowska, *Ukazać przeszłość przyszłości – digitalizacja zbiorów archiwów instytucji nauki i kultury*). Czytelnicy *Pamiętnika* mają okazję zapoznać się również z rozważaniami na temat wpływu systemów informatycznych na metodykę archiwalną (Krzysztof Narojczyk, *Archiwistyka wobec rewolucji teleinformatycznej. Nowa rzeczywistość – nowe wyzwania*).

Równie emocjonującym tematem jest zagadnienie zarządzania dokumentacją, bardzo obszernie w swoim referacie termin ten omówił Leszek Pudłowski (*Archiwistyka a zarządzanie dokumentacją. Rola modeli cyklu życia i continuum dokumentacji w postrzeganiu wzajemnych związków*). Wśród zagadnień podejmowanych w trakcie panelu *Zarządzanie dokumentacją, a zarządzanie wiedzą i informacją – łączenie perspektyw* było m.in. omówienie trendów i rozwiązań obowiązujących w archiwistyce niemieckiej (Joanna Chojecka, *Archiwistyka i zagadka znikających archiwów. Z doświadczeń niemieckich archiwistów w zarządzaniu informacją i wiedzą w społeczeństwie informacyjnym XXI wieku*). Pojawił się również temat otwierający dyskusję o ewentualnej potrzebie opracowania nowych definicji podstawowych pojęć archiwalnych, w związku z tempem rozwoju technologii informatycznych (Krzysztof Skupieński, *Pytania o definicje dokumentu, kancelarii i archiwum w „epoce bez papieru”*). Podkreślano także, iż w dobie społeczeństwa informacyjnego stosowanie zintegrowanych rozwiązań informatycznych w archiwach jest nieuniknione (Małgorzata Szabaciuk, *Miejsce records management w systemach informatycznych wspomagających zarządzanie wiedzą i dokumentacją*).

Czytelnicy niniejszej publikacji będą mieli okazję zapoznać się również z tematami omawianymi podczas panelu *Standaryzacja w archiwistyce światowej i polskiej. Teoria i praktyka*, w ramach którego omówiono rozwój standaryzacji i metody wdrażania m.in. w takich krajach, jak: Francja, Włochy, Hiszpania, Kanada, Brazylia (Adam Baniecki, *Wdrożenia standardów Międzynarodowej Rady Archiwów w niektórych archiwach zagranicznych*) oraz Szwajcaria (Paweł Gut, Jolanta Leśniewska, *Standaryzacja opisu archiwalnego we współczesnej metodzie archiwalnej w krajach niemieckich. Szwajcarska norma opisu archiwalnego jako przykład praktycznego wykorzystania norm międzynarodowych*). Dwa artykuły poświęcone zostały systemowi ICA AtoM, motywom jego tworzenia (Janusz Gołaszewski, *Uwarunkowania wdrożenia ICA AtoM w Archiwum Państwowym we Wrocławiu*) oraz przedstawiono wnioski z wdrożenia systemu (Dariusz Bednarek, Rafał Raczyński, *Doświadczenia i wnioski z wdrażania ICA AtoM w Archiwum Państwowym we Wrocławiu*).

Przechowywanie i zabezpieczanie materiałów archiwalnych – standardy i rzeczywistość – w ramach tego panelu omówione zostały metody stosowane w konserwacji po 1945 r., które nie we wszystkich przypadkach przyniosły oczekiwane rezultaty, dlatego też autorka referatu (Monika Bogacz-Walska) podkreśla znaczenie odpowiednich szkoleń dla konserwatorów. W kolejnym artykule przedstawiono historię konserwacji oraz sylwetki osób mających wpływ na wyodrębnienie konserwacji jako osobnej dziedziny, a także miejsce konserwatora w strukturze archiwów państwowych (Małgorzata Bochenek, Anna Michaś-Bailey, *Transformacje w zawodzie konserwatora materiałów archiwalnych: „zabezpieczanie” i „profilaktyka” – wiodącą specjalizacją*). Czytelnicy omawianego tomu mogą zapoznać się również z metodami zastosowanymi podczas konserwacji Podziemnego Archiwum Getta Warszawskiego, tzw. Archiwum Ringelbluma (Zofia Goliszewska). Kolejny publikowany referat przedstawia różne sposoby niszczenia nośników danych, bardziej lub mniej skutecznych, choć jak podkreśla autor, w dobie tak szybkiego rozwoju technologii trudno o gwarancje stuprocentowej skuteczności (Gabriel Nowicki, *Metody niszczenia nośników danych i ich skuteczność*).

Przy omawianiu niniejszej publikacji nie sposób pominąć referatów wygłoszonych podczas panelu *Archiwa w czasach popkultury* i fenomenie, jakim ostatnio staje się nowa dziedzina archiwistyki, archiwozofia. Na łamach *Pamiętnika* znajdujemy wspomniany już wcześniej artykuł Rafała Borychowskiego, dotyczący pojęcia archiwalnego dziedzictwa narodowego, ale również możemy zapoznać się z pojęciem egodokumentów (Agnieszka Rosa, *Egodokumenty a działalność archiwów*), a Artur Rogalski przedstawił obrazy archiwistów i archiwów, jakie znaleźć możemy w obiegu masowej kultury (*(Pop)kulturowe wyzwania archiwistyki. Wstęp do zagadnienia*).

Na ostatnich stronach redaktorzy *Pamiętnika* zamieścili artykuły będące podsumowaniem warsztatów, które miały miejsce dzień przed oficjalnym rozpoczęciem Zjazdu Archiwistów. Czytelnicy mają szansę zapoznać się z samą ideą i metodami prowadzenia warsztatów (Hadrian Ciechanowski). Opublikowano także teksty będące niejako podsumowaniem warsztatów dotyczących m.in. komunikacji w archiwum (Marlena Jabłońska, Jacek Urbański), digitalizacji i zabezpieczania materiałów zdigitalizowanych (Łukasz Skowron, Ryszard Bacmaga, Artur Łysik) oraz edukacji w archiwach (Marek Szczepaniak, Grażyna Tyrchan, Hubert Mazur).

Wyżej wymieniono i pokrótce scharakteryzowano tylko niektóre z opublikowanych na łamach *Pamiętnika VI Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich* artykuły. Z omawianej publikacji wyłania się obraz problemów, z jakimi zmagają się obecnie polskie środowisko archiwalne, ale również wyzwań, które stają przed archiwistami we współczesnym świecie, przede wszystkim związanymi z szybkim rozwojem technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Katarzyna Zielińska (Poznań)